

De Tour de France als brede maatschappelijke discussie

Daniël Rewijk

Christopher S. Thompson, *The Tour de France, a cultural history* (Berkeley 2006)

Er zijn vele manieren denkbaar om een zinvolle geschiedenis van de Tour de France te schrijven. Een economisch historicus zou de nadruk leggen op de verschuiving in commerciële belangen en globalisering van de economie; van de fietsenfabrikant als adverteerder naar de multinational als “partner”. Een sociaal historicus zou oog hebben voor de mogelijkheid voor wielrenners om door de Tour de France aanzien te verwerven en te stijgen in de sociale rangorde, hij zou onderzoeken welke reacties dat opriep. Voor iemand die de politieke geschiedenis via de Tour de France wil belichten, zou de uitwerking van het evenement op de Franse natievorming een interessante invalshoek zijn. De sport historicus ten slotte zou zijn aandacht richten op de verandering van het karakter van de wedstrijd: van een uitputtingsslag naar een strak geënceneerde reeks races.

Al deze gezichtspunten komen bij cultuur historicus Christopher S. Thompson aan de orde in *The Tour de France, a cultural history*. Thompson geeft aan Ball State University (Muncie, Indiana) college over de geschiedenis van het moderne Europa, met name Frankrijk. Hij bracht een deel van zijn jeugd door in Brussel, waar hij in de ban raakte van het wielrennen en de verhalen die daarbij horen. Om die verhalen is het Thompson te doen in dit boek, een bewerking van zijn dissertatie. Aan de hand van verslaggeving en commentaren laat Thompson zien hoe rond de Tour de France discussies werden gevoerd over sociale verhoudingen, de seksen en arbeidsomstandigheden. ‘Door te begrijpen op welke complexe, vaak tegenstrijdige wijze de Fransen hun Tour hebben ervaren, begrijp je de verhalen die de Fransen zichzelf en elkaar hebben verteld over wie ze zijn, waar ze vandaan komen en waar ze heen gaan. Het werpt licht op hun pogingen om de ingrijpende veranderingen van de afgelopen eeuw te omarmen, controleren of afwijzen en het bevestigt het

Jacques Anquetil

belang van sport in die ontwikkeling.’ (p. 4, vertaling D.R.)

De meest interessante en opmerkelijke inzichten levert deze aanpak op in Hoofdstuk 3 van het boek: ‘The Géants de la Route, gender and heroism.’ Kort gezegd loopt Thompsons argumentatie als volgt: *L’Auto* (de krant die de Tour organiseerde) verkocht de Tour aan het publiek als heldenepos. De renners moesten de Fransen ervan overtuigen dat er nog helden in hun midden waren en dat klassieke mannelijke waarden als lijden, doorzettingsvermogen en overleven nog betekenis hadden. Om deze voorstel-

ling overeind te kunnen houden, moest het wielrennen door vrouwen bestreden worden, want als bleek dat zij net zo goed begiftigd waren met voornoemde mannelijke deugden, kon *L’Auto*-hoofdredacteur Henri Desgrange inpakken met zijn heldenepos. Het vrouwenwielrennen werd vanaf 1912 dan ook geweerd uit de georganiseerde wielwereld. In de wereld van de Tour de France was de man een aantrekkelijke, gezonde, enigszins ruwe maar goedmoedige wielrenner die geen opgave teveel was en de vrouw een jong, onwetend en eveneens gezond meisje, dat langs de kant van de weg renners steunde en bewonderde in hun ontzettende arbeid.

Behalve het “dwepende wichtje”, toont Thompson aan dat er nog twee vrouwelijke stereotypen te onderscheiden zijn in de Tourverhalen: de rennersvrouw en de *femme fatale*. De eerste werd steeds in beeld getrokken in de Tourverslaggeving; eerst in de geschreven pers, maar later ook op radio en televisie. Het publiek moest weten hoe de vrouw van Jean Robic of Louison Bobet de verrichtingen van hun man volgden en hoe ze hem trachtten te steunen. De rennersvrouw is altijd separaat van haar man. De *femme fatale* kwam niet zozeer voor in de krantenverslagen, als wel in de wielerromans die tot in de jaren dertig populair waren. In *Microbe* (1929) van Jacques Chabannes is de

zeventienjarige Tourrenner Gaston Dubois een verhouding aangegaan met de oudere Germaine. 'Door het contact met deze labiele en lege vrouw, voelt Microbe de kwaliteiten verschrompelen die hem zo typeerden: zijn optimisme, zijn energie en de zucht naar idealen die zijn hart soms vervulde.' (p. 108) Uiteindelijk breekt Microbe met Germaine, nadat hij bij een val zijn wielercarrière heeft moeten opgeven en trouwt hij zijn jeugdliefde Madeleine. Deze romans waarschuwen volgens Thompson voor het doorbreken van klasselijnen, door 'promiscue "upper-class" vrouwen te associëren met chaos en mislukking en trouwe "lower class" vrouwen met sociale stabiliteit en persoonlijk geluk.' (p. 109) De lezers van deze romans werden ook gekieteld door het onderliggende sentiment dat de lagere sociale klasse, in geestelijk, intellectueel en materieel opzicht inferieur, in fysiek en sexueel opzicht wel superieur moest zijn aan de maatschappelijke bovenlaag.

Thompson heeft met zijn analyse van de populaire voorstellingen van de Tour de France, een zeer geschikte methode toegepast om de Franse maatschappelijke verhoudingen beter te begrijpen. Hij is ook zeer consequent in het hanteren van deze methode. De thema's (o.a. modernisering, technologie, sociale verhoudingen, gender, oorlog en vrede, natie en nationalisme, verzet en collaboratie, arbeidsverhoudingen, doping) die hij aan de hand van Tourverhalen behandelt, plaatst hij in de context van algemene maatschappelijke ontwikkelingen in Frankrijk. Hij dateert (en verklaart) ook de opkomst en het verdwijnen van een thema van debat. Zo laat hij zien dat de bestrijding van vrouwenwielrennen samen ging met een demografische crisis in Frankrijk, waardoor traditionele verhoudingen tussen man en vrouw als essentieel werden ervaren. Na de Tweede Wereldoorlog hanteren tegenstanders van vrouwenwielrennen niet langer een demografisch/reproductief argument, maar wordt het op esthetische gronden bestreden. Tenslotte beschrijft Thompson de gang van zaken rond de opkomst van de Tour Féminin en de huidige betekenis van het wielrennen voor vrouwen. Steeds gaat hij consistent te werk.

Deze uniforme aanpak verradt ook een positivistische grondhouding. Bij Thompson weet Henri Desgrange exact wat hij beoogt met zijn Tour de France en weet hij die idealen ook nog onverdund in de realiteit te verwezenlijken. Ook de maatschappelijke verhoudingen worden eenduidig, schematisch en dus wat simplistisch ingevuld. Het succes van Desgrange met de Tour de France en L'Auto is voor Thompson aanleiding te concluderen dat hij daarmee ook werd opgenomen in de hoogste maatschappelijke kringen: 'De sociale, financiële en professionele opkomst van Desgrange

toont aan dat in de nieuwe en opwindende wereld van de Franse sport, energieke, initiatiefrijke en vastberaden mannen hun bescheiden afkomst en gebrek aan middelen binnen korte tijd konden ontstijgen, om een indrukwekkende loopbaan te ontplooiën.' (p. 20) Deze blijde boodschap is vervuld van Amerikaans optimisme, waar je als Europeaan direct aan gaat twijfelen. Enige kanttekeningen derhalve. Desgrange behoorde weliswaar niet tot de maatschappelijke elite, maar rondde in 1889 wel een rechtenstudie af. Zo heel bescheiden was zijn familie dus niet. Waar Thompson de nadruk legt op onmisbare waarden als doortastendheid, ondernemingszin en doorzettingsvermogen, kun je stellen dat in het ontstaan van de Tour de France ook creativiteit, mazzel en wanhoop een rol hebben gespeeld. Wat achteraf één van de grootste sportevenementen ter wereld is geworden, was bij de conceptie een noodgreep, een waagstuk met grote opstartproblemen en een onbepaalde levensduur. Tenslotte voert Thompsons aanname dat Desgrange met zijn geslaagde onderneming werd opgenomen in de maatschappelijke elite te ver. Hij zal zeker interesse hebben gewekt bij de industriëlen die de Tour de France financieel ondersteunden, maar interesse is nog iets anders dan volledige acceptatie op basis van gelijkheid.

Het positivisme van Thompsons geschiedopvatting werkt niet alleen door in zijn rederatie op detailniveau, maar ook in de structuur van zijn studie. De analyse van het publieke debat die Thompson toepast, is grotendeels gebaseerd op verslaggeving in kranten, radio en televisie. Hierdoor komt uitsluitend de actieve kant van het debat, de vormgeving en presentatie van voorstellingen, opvattingen en argumenten, tot uiting. De passieve kant, de perceptie van de lezer, luisteraar en kijker, blijft buiten beschouwing. Thompson lijkt er vanuit te gaan dat de opiniemakers (communistisch, conservatief of nationalistisch) erin slaagden hun denkbeelden zonder vertekening op het publiek over te brengen. Zelf laat hij het ook achterwege om nuance aan te brengen in de door hem beschreven *communis opinio*. Zo laat hij in zijn beschrijving van de status en positie van rennersvrouwen, Coppi's "Witte Dame" onvermeld evenals de amoureuze escapades van Jacques Anquetil. Thompson zegt in zijn inleiding dat hij de Franse beleving van de Tour in zijn complexiteit en tegenstrijdigheid wil begrijpen. Door zijn positivistische geschiedbenadering blijft een deel van die complexiteit en tegenstrijdigheid onaangevoerd.